

ROCZNIK TOMISTYCZNY
1 (2012)

ROCZNIK TOMISTYCZNY
1 (2012)

ΘΩΜΙΣΜΟΣ ΤΑ ΧΡΟΝΙΚΑ
ANNARIUS THOMISTICUS
THOMISTIC YEARBOOK
THOMISTISCHE JAHRBUCH
ANNUAIRE THOMISTIQUE
ANNUARIO TOMISTICO
TOMISTICKÁ ROČENKA

ROCZNIK TOMISTYCZNY

1 (2012)

Naukowe Towarzystwo Tomistyczne
WARSZAWA

KOMITET REDAKCYJNY / EDITORIAL BOARD:

Michał Zembrzuski (sekretarz / sekretary), Maciej Słęcki, Magdalena Płotka, Dawid Lipski, Izabella Andrzejuk, Artur Andrzejuk (redaktor naczelny / editor-in-chief)

RADA NAUKOWA / SCIENTIFIC COUNCIL: Stanisław Wielgus, Tomasz Stępień, Antoni B. Stępień, Sławomir Sobczak, Arkady Rzegocki, Andrzej Maryniarczyk, Marcin Karas, Tadeusz Klimski, Krzysztof Kalka, Marie-Dominique Goutierre, Mieczysław Gogacz, Wojciech Falkowski, Mehmet Zeki Aydin, Artur Andrzejuk, Anton Adam.

RECENZENCI / REVIEWERS

Antoni B. Stępień
Marie-Dominique Goutierre
Andrej Slodička

REDAKCJA JĘZYKOWA / LANGUAGE EDITORS

Magdalena Płotka (łacina, angielski), Maciej Igielski (polski), Monika Slodičková (słowacki), Michał Zembrzuski (łacina)

PROJEKT OKŁADKI

Mieczysław Knut

OPRACOWANIE GRAFICZNE, SKŁAD I ŁAMANIE

Maciej Głowacki

ISSN 2300-1976

© Artur Andrzejuk / Naukowe Towarzystwo Tomistyczne (wydawca / editor)

Warszawa 2012

Rocznik Tomistyczny ukazuje się dzięki pomocy Jacka Sińskiego

Redakcja Rocznika Tomistycznego

ul. Klonowa 2/2

05-806 Komorów

POLSKA

Druk i dystrybucja:

WYDAWNICTWO
von Borowiecky

Spis treści

Od Redakcji.....	9
Artur Andrzejuk	
Czym jest tomizm?	11
Mieczysław Gogacz	
Metafizyka św. Tomasza (specyfika głównych zagadnień).....	19

Rozprawy i artykuły

Paul J. Cornish	
A Case against State Sovereignty from the Natural Law Tradition	33
Anton Adam	
Milost' v teológii Wincenta Granata v kontexte filozofie Tomáša Akvinského	49
Michał Zembrzuski	
Intelekt bierny a intelekt możnościowy w ujęciu św. Tomasza z Akwinu	65
Izabella Andrzejuk	
Komplementarność mądrości i roztropności w ludzkim postępowaniu. Ujęcie św. Tomasza z Akwinu	85
Dorota Zapisek	
Miejsce woli w zagadnieniu ludzkiego działania w ujęciu św. Tomasza z Akwinu	109
Artur Andrzejuk	
Swoistość sfery afektywnej w ujęciu Tomasza z Akwinu	123
Anna Kazimierczak-Kucharska	
Naturalne poznawanie aniołów konsekwencją ich ontycznej struktury – zarys ujęcia Tomasza z Akwinu	149
Magdalena Płotka	
Praktycystyczna koncepcja filozofii człowieka jako podstawa rozumienia prawa naturalnego (na przykładzie ujęcia Pawła z Worczyna)	161
Andrzej Marek Nowik	
Metodologia historii filozofii w ujęciu wybranych tomistów	173
Adam Górniak	
Koncepcja transcendentaliów a teoria teologii według Tomasza z Akwinu	183

Edycje

Paulina Brodzik, Michał Poręcki, Jurata Serafińska, Hanna Szczęśniak, Anna Tustanowska, Magdalena Płotka	
Edycja fragmentu komentarza do <i>Etyki nikomachejskiej</i> (BJ 741) Pawła z Worczyna	203

Paulus de Worczyn	
Quaestiones in libros <i>Ethicae nicomacheae</i> Aristotelis (BJ 741, f. 52v-54r).....	207

Tłumaczenia

Étienne Gilson	
Badania historyczne i przyszłość scholastyki (tłum. Michał Zembrzuski).....	219
Kinga Górka	
Problematyka cielesności demonów w <i>De malo</i> (q. 16, a. 1) św. Tomasza z Akwinu.....	227
Tomasz z Akwinu	
Kwestie dyskutowane o złu (<i>Quaestiones disputatae de malo</i>, q. 16, a. 1).....	229
Michał Zembrzuski	
Analiza problematyki filozoficznej zawartej w <i>Kwodlibecie</i> Tomasza z Akwinu: „Czy anioł jest substancjalnie złożony z istoty i istnienia?”.....	249
Tomasz z Akwinu	
<i>Kwodlibet</i> (<i>Quaestiones quodlibetales</i>, II, q. 2, a. 1).....	255

Sprawozdania i recenzje

Michał Zembrzuski	
Recenzja: M. Mróz, <i>Tajemnica ludzkiej nieprawości. Aktualność nauki św. Tomasza z Akwinu o złu moralnym i wadach głównych</i>, Toruń 2010, Wydawnictwo Naukowe UMK, ss. 627.....	261
Dawid Lipski	
Tomizm na IX Polskim Zjeździe Filozoficznym.....	267
Magdalena Płotka, Michał Zembrzuski	
Sprawozdanie z Konferencji Naukowej: „Jak uprawiać i pisać historię filozofii; jak jej nauczać?”.....	271
Izabella Andrzejuk	
Sprawozdanie z uroczystego wręczenia Nagród imienia Profesora Mieczysława Gogacza.....	277
Nota o Autorach.....	283

Table of contents

Editorial	9
Artur Andrzejuk	
What is the Thomism?	11
Mieczysław Gogacz	
Metaphysics of Saint Thomas (the specificity of the main problems)	19

Dissertations and articles

Paul J. Cornish	
A case against state sovereignty from the natural law tradition	33
Anton Adam	
Grace in Vincent Granat's theology in the context of the philosophy of St. Thomas Aquinas	49
Michał Zembrzuski	
Passive intellect and potential intellect according to St. Thomas Aquinas	65
Izabella Andrzejuk	
The complementarity of wisdom and prudence in human action. Thomas's Aquinas account	85
Dorota Zapisek	
A place of will in the problem of human action in Thomas's Aquinas view	109
Artur Andrzejuk	
Specific character of the sphere of affection in Thomas's Aquinas account	123
Anna Kazimierczak-Kucharska	
Angel natural cognition as a consequence of their ontological structure – Thomas's Aquinas account	149
Magdalena Płotka.	
Practacist concept of philosophical anthropology of Paul of Worczin as a foundation of natural law theory	161
Andrzej Marek Nowik	
Thomistic account of methodology of history of philosophy	173
Adam Górniak	
The concept of transcendentals and the theory of theology by Thomas Aquinas	183

Editions

Paulina Brodzik, Michał Poręcki, Jurata Serafińska, Hanna Szczęśniak, Anna Tustanowska, Magdalena Płotka	
The edition of the fragment of the commentary on Paul's of Worczin <i>Nicomachean Ethics</i> (BJ 741)	203

Paulus de Worczyn	
<i>Quaestiones in libros Ethicae nicomacheae</i> Aristotelis (BJ 741), f. 52v-54r.....	207

Translations

Étienne Gilson	
Historical research and the future of scholasticism.....	219
Kinga Górka	
The issue of devils corporality in <i>De malo</i> (q. 16, a. 1) St. Thomas Aquinas.....	227
Thomas Aquinas	
<i>On Evil (Quaestiones disputatae de malo, q. 16, a. 1).....</i>	<i>229</i>
Michał Zembrzuski	
Analysis of the philosophical issues contained in Thomas Aquinas <i>Quaestiones quodlibetales</i>. Is an angel substantially composed of essence and existence?.....	249
Thomas Aquinas	
<i>Quodlibetale (Quaestiones quodlibetales, II, q. 2, a. 1).....</i>	<i>255</i>

Reports and reviews

Michał Zembrzuski	
Recenzja: M. Mróz, <i>Tajemnica ludzkiej nieprawości. Aktualność nauki św. Tomasza z Akwinu o złu moralnym i wadach głównych (The Mystery of Human Iniquity. The Topicality of St. Thomas Aquinas's Teachings on Moral Evil and Capital Vices)</i>, Toruń 2010, Wydawnictwo Naukowe UMK, pp. 627.....	261
Dawid Lipski	
Thomism at the 9th Polish Congress of Philosophy.....	267
Magdalena Płotka, Michał Zembrzuski	
Report on the conference "How to do the history of philosophy? How to teach it?".....	271
Izabella Andrzejuk	
The report of the ceremony of Professor Mieczysław Gogacz award.....	277
Note about authors.....	283

Edycja fragmentu komentarza do *Etyki nikomachejskiej* (BJ 741) Pawła z Worczyna

Wprowadzenie

Jednym z tematów podejmowanych przez Pawła z Worczyna, scholastyka działającego na Akademii Krakowskiej w pierwszej połowie XV wieku, było zagadnienie szczęścia. Paweł za Janem Burydanem uznał, że przedmiotem filozofii moralnej jest człowiek zdolny do osiągnięcia szczęścia – *homo felicitabilis*².

Dostatecznie znane są już poglądy Pawła na dwojaki rodzaj szczęścia: szczęście można pojmować bądź jako wykraczające poza naturę ludzką, bądź jako osiągalne w teraźniejszym życiu „w wyniku ludzkich działań”³. Skoro szczęście jest celem, to możliwość jego realizacji powinna znajdować się w zasię-

gu człowieka, inaczej ludzka natura nie byłaby celowa (*frustra*)⁴.

Pierwszym rodzajem szczęścia zajmuje się teologia, drugim – filozofia moralna zawarta w *Etyce nikomachejskiej*⁵. Dzięki pierwszemu rodzajowi szczęścia człowiek osiąga pełnię dobra i jest to szczęście doskonałe (*fé-*

---

¹Niniejsze opracowanie powstało na ćwiczeniach z paleografii łacińskiej i edycji tekstu prowadzonych przez dr Magdalenę Płotkę w semestrze letnim roku akademickiego 2011/12 na Wydziale Filozofii Chrześcijańskiej Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie. Korzystaliśmy z materiałów znajdujących się w podręczniku Stanisława Porębskiego *Paleografia łacińska. Podręcznik dla studentów* (Warszawa 2005), ale nasza edycja jest niezależna od opracowania Porębskiego i w wielu miejscach się od niego różni.

²„Respondetur secundum Buridanum et communiter modernos, quod subiectum eius est homo in ordine ad ea, que sibi conveniunt ut est liber, vel homo secundum quod est felicitabilis”. J. Rebeta, *Kwestie wstępne komentarza Pawła z Worczyna do Etyki nikomachejskiej Arystotelesa z 1424 roku*, w: *Z dziejów etyki krakowskiej na początku XV wieku*, w: *Materiały do historii filozofii średniowiecznej w Polsce*, t. VI (XVII) Wrocław–Warszawa–Kraków–Gdańsk 1973, s. 110.

³Paulus de Worczyn, *Quaestiones in libros Ethicae Nicomachae Aristotelis*, BJ 741, f. 52vb.

⁴„Felicitas est operatio secundum virtutem perfectam [...] similiter felicitas est finis humanis et sic aliquo modo debet esse in potestate hominis, alias tunc natura humana esset frustra”. Tamże.

⁵„Duplex est felicitas, scilicet praeminoria et meritoria; praeminoria excludit omnia mala, poenae et culpae et ista non habentur in praesenti vita, sed in futura, nec potest haberi per naturalia hominis. Alia est meritoria et est felicitas viae et talis est imperfecta et potest haberi in hac vita per naturalia hominis et solum excludit malum culpae, sed non malum poenae, quia boni viri plus tribulationes patiuntur quam alii”. Tamże, f. 53ra.

licitas perfecta), natomiast drugi rodzaj szczęścia, w którym uwzględnione są grzeszne skłonności człowieka, jest szczęściem niedoskonałym. Ponadto, osiągnięcie pierwszego rodzaju szczęścia możliwe jest w „przyszłej ojczyźnie” (*in future patrie*), z kolei drugi rodzaj szczęścia człowiek może osiągnąć w tym życiu⁶.

Skoro istnieją dwa rodzaje szczęścia, to wyróżnia się dwojaki cel ostateczny – szczęście utożsamione z Bogiem oraz szczęście ludzkie⁷. To, co w rozważaniach Pawła na temat szczęścia jest najbardziej interesujące, to zwrócenie uwagi na fakt, że ludzkie szczęście jest, po pierwsze, owocem działań ludzkich (*et sic felicitas est ultimus finis inter operationes humanae*⁸), a po drugie, przyczyną szczęścia człowieka jest on sam⁹. Paweł wyraźnie wskazuje, że „szczęśliwość pochodzi od przyczyny ludzkiej, nie zaś od boskiej, ponieważ nikt nie doświadcza otrzymywania szczęścia od Boga, lecz od działań cnotliwych”¹⁰.

Sformułowane przez Pawła argumenty przytaczane w części *contra* odnoszą się, po pierwsze, do stanowiska Tomasza z Akwinu, według którego nie jest możliwe, aby człowiek w oparciu o własne naturalne wysiłki mógł osiągnąć szczęśliwość doskonałą. Szczęśliwość zawiera się w wizji boskiej istoty, relacjonuje Paweł, ale nie jest możliwe posiadanie takiej

wizji¹¹. Po drugie zaś, Paweł przywołuje arystotelesowską zasadę, zgodnie z którą człowiek nie może sam siebie uszczęśliwić, ponieważ – jak Stagiryta stwierdza w IX księdze *Metafizyki* – nic samo nie może zredukować siebie z możliwości do aktu¹².

W odpowiedzi Paweł za Burydanem wyjaśnia, że jakaś rzecz posiadająca doskonałość przy braku czynników przeszkadzających może uczynić siebie doskonałym w drugiej doskonałości. Paweł podaje przykład spoczywającego, który przy braku czynników przeszkadzających może unieść się w górę, czyli wprawić w ruch – i tak porusza się ku drugiej doskonałości. Podobnie dusza może doskonalić się ku drugiej doskonałości poprzez działania¹³. Celem ilustracji swojej koncepcji duszy wprawiającej samą siebie w ruch i samą siebie uszczęśliwiającej Paweł przypominia historię ewangelicznego „dobrego łotra”, który umierając na krzyżu dokonał skruchy, dokonał wyboru dobra i dzięki temu dostał zbawienia¹⁴. Zdaniem krakowskiego profesora łotr osiągnął szczęście, nie posiadając żadnej z cnot oraz nie mając wykształconych dyspozycji. O ile dla Arystotelesa działanie cnotliwe musi być poprzedzone trwałą dyspozycją etyczną oraz dyskursywnym namysłem¹⁵, o tyle dla Pawła przykład dobrego łotra wskazuje na możliwość bezpośredniego

⁶Tamże.

⁷„[...] duplex ponitur ultimus finis hominis: quidam extrinsecus, ut Deus cui appetit assimilari, alius intrinsecus”. BJ 720, k. 11v., cyt. za: J. Rebeta, dz. cyt., s. 169.

⁸Tamże.

⁹„Felicitas est a causa humana, igitur non divina, quia nullus experitur se recepisse felicitatem a Deo se, sed vere a virtuosis operationibus”. BJ 741, f. 52v.

¹⁰Tamże.

¹¹„Item sic sequitur, quod homo per sua naturalia posset acquirere felicitatem perfectam per sanctum Thomam, qui dicit, quod impossibile. Et ratione sic: Felicitas consistit in visione divinae essentiae, modo impossibile est nos habere hic visionem divinam”. BJ 741, f. 52vb.

¹²„Homo non potest seipsum felicitare, igitur felicitas non est a causa humana, quia nihil reducit se de potentia ad actum”. Tamże.

¹³„Secundum Buridanum, quod aliquid existens perfectum prima perfectione remoto impedimento, potest se facere perfectum secunda perfectione, (verbi gratia) sic quiescens sursum, potest se movere deorsum remoto impedimento; et sic remoto impedimento movet se secunda perfectione, scilicet animam et sic seipsum se perficere secunda perfectione per operationes”. BJ 741, f. 53ra.

¹⁴Łk 23, 39-43.

¹⁵Arystoteles, *Etyka nikomachejska*, 1139a 30, przełożyła, opracowała i wstępem poprzedziła D. Gromska, Warszawa 1982, s. 208.

wyboru dobra, a tym samym osiągnięcia szczęścia. Paweł co prawda przyznaje rację Arystotelesowi, że działania wynikające z cnoty są trwalsze, lecz wykształcenie sprawności, ze względu na które człowiek działa, nie jest koniecznym warunkiem cnotliwego postępowania. Człowiek może być szczęśliwy, nawet człowiek samotny, a taki nie posiada cnot¹⁶.

Jak Arystoteles dowodził, że człowiek nie może sam siebie uszczęśliwić, ponieważ nic samo nie może zredukować siebie z możliwości do aktu, tak Paweł sprzeciwia się takiemu rozwiązaniu, uzasadniając, że dusza nie jest czystą możliwością, lecz *potentia activa*¹⁷. To dzięki aktywnej możliwości duszy, łotr, nie po-

siadając etycznych dyspozycji, mógł osiągnąć szczęście. W konsekwencji ostateczną przyczyną działań (także prowadzących do szczęścia) człowieka jest on sam. Pamiętając, że *potentia activa* jest sferą, którą człowiek dzieli wraz z Bogiem, należałoby wskazać, że podobne intuicje w kwestii ludzkiego działania zdradzał Stanisław ze Skarbimierza, który w jednym ze swoich kazań wskazywał na oczyszczające działania prawa naturalnego, które jest odbiciem Boga w sercu¹⁸, dzięki czemu człowiek może postąpić cnotliwie i bez pośrednictwa trwałych dyspozycji osiągnąć szczęście.

---

¹⁶Warunkiem nabywania cnot jest życie w społeczności. Por. J. Rebeta, dz. cyt., s. 77.

¹⁷Por. J. B. Korolec, *Filozofia moralna Jana Burydana. Paryski wzór krakowskich dysput z zakresu „Etyki” w pierwszej połowie XV wieku*, Wrocław–Kraków–Warszawa–Gdańsk 1973, s. 133.

¹⁸„In carnali quippe commercio rationis saepitur intuitus et sic ignorantis seminatur, libido nutritur et sic iracundia propagatur, voluptas extenditur et sic concupiscentia membra singula venenatur. Ex quibus lex naturae surgit, fomes peccati, languor naturae, pabulum mortis, sine quo nemo communiter nascitur nemo moritur, quoniam etsi transit reatu, remanet tamen actu”. Stanisław ze Skarbimierza, *Sermones sapientiales*, t. II, red. B. Chmielowska, Warszawa 1979, s. 354.

